

Tito Colliander

CALEA
ASCETILOR

Traducere din limba suedeză și notele
de Părintele Dan Bădulescu

PREȘANIA

CUVÂNT ÎNAINTE

Am primit cu bucurie invitația adresată de ostenitorii Editurii Predania de a alcătui un scurt cuvânt înainte la reeditarea celei mai cunoscute cărți teologice *Calea asceților* a finlandezului Tito Colliander.

Bucuria este mai mare cu cât avem de-a face cu un autor de pe tărâmul scandinav, încălzit în primul mileniu, pentru o scurtă vreme, de lumina Ortodoxiei care a împrăștiat întunericul păgânătății vikinge. A intrat apoi într-o penumbră accentuată de Marea Schismă, de Reformă iar în vremurile moderne, de o secularizare accelerată. În cazul particular al teritoriilor lapone, din nordul Rusiei și țărilor scandinave, trebuie menționată și lucrarea de misionariat a Cuvioșilor Trifon de la Pecenga și Teodoret de la Solovăț, monahi ruși care în secolul al XVI-lea au întemeiat comunitățile ortodoxe alcătuite din populația locală saami.

Tito Colliander s-a născut la începutul secolului trecut într-o familie liberală cu preocupări culturale în Sankt Petersburg. Experiența revoluției bolșevice a fost traumatică pentru familia sa, pierzându-și fratele

înrolat în armata „albilor” în războiul civil. Acest prim contact cu Ortodoxia și cultura rusă l-a marcat profund pe Colliander, mărturie stând și creațiile sale literare de dinaintea convertirii sale care s-a petrecut în perioada anilor 1930. Scriitor de succes, decide în anii 1950 să se dedice aprofundării teologiei ortodoxe. În acest context apare *Calea asceților*, scrisă în suedeză, așadar, după două decenii în care a trăit ca membru activ al Bisericii Ortodoxe.

Tito Colliander și-a folosit talantul dăruit de Dumnezeu, acela al scrierii, pentru a ne dăruir una dintre cele mai convingătoare și percutante învățături de credință, de mare folos duhovnicesc atât celor nou-veniți în Biserica lui Dumnezeu, cât și celor mai „avansați,” dar care doresc să-și actualizeze permanent noimele trăirii în Hristos. *Calea asceților* este o nestemată prin stilul de scriere, concizia și precizia formulărilor, cuprinderea tematică și spiritul viu care o animă. Este o scriere de suflet care încurajează inimile ezitante și le întărește pe cele care se află departe pe cale.

Calea asceților este, de fapt, *calea mântuirii*, căci unitatea nevoinței duhovnicești a credinciosului, fie el monah sau laic, este unul din adevărurile fundamentale ale Ortodoxiei. Desigur, adaptat fiecăruia dintre noi și împrejurărilor vieților noastre, dar păstrând nealterat duhul filocalic al făptuirii și contemplării întru Duhul Adevărului.

Așadar, iubite cititorule, mergi cu încredere pe calea asceților, pe calea sfinților din toată vremea și din tot locul, căci așa ai să ajungi în deplină siguranță la destinația finală: Împărăția Cerurilor.

† MACARIE
Episcopul Episcopiei
Europei de Nord

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față alătură cele două lucrări apărute la Editura Scara în anul 2002. Ordinea lor e bine aleasă: prima lucrare s-ar adresa unui nivel mai „de începători,” clarificând niște noțiuni de bază în stilul accesibil al autorului suedez.

În ce privește *Calea asceților*, acolo se trece evident la un nivel superior, unde, chiar dacă se păstrează cursivitatea și claritatea exprimării, dificultatea constă în transpunerea practică a celor spuse. Și, nu e chiar deloc de mirare: Cui să se adreseze *Calea asceților*? Mai întâi chiar... asceților! Iată deja o delimitare clară, aceștia sunt o elită în cadrul general al bisericii. Desigur încă nu „asceților monahi,” Colliander nu era calificat de a da tocmai el aceste îndrumări unor monahi răsăriteni, ci se adresa laicilor din vest (Suedia în primul rând).

Așa stând lucrurile, se poate recomanda selectarea și filtrarea celor scrise, de la caz la caz, eventual și cu duhovnicul acolo unde se poate. Rămân în continuare multe lucruri de folos duhovnicesc ce pot fi valorificate...

Pr. Dan Bădulescu

**CREDINȚA
ȘI TRĂIREA ORTODOXIEI**

INTRODUCERE

Este știut că nu se poate învăța Credința Bisericii Ortodoxe de Răsărit printr-un studiu intelectual, ci numai prin trăire. Aceasta se găsește nu în știința teologiei, ci în dumnezeieștile slujbe, în chilia călugărului, în rugăciunea unei femei simple, în moartea nepregetată a mucenicului, îndeobște în tot ceea ce trăiește. Nu te poți apropia de ea fiind în afară, ci doar fiind înăuntru.

Biserica însăși este conștientă de limitele actului de definire. Viața de credință nu se poate închide în formule. Potrivit înțelegerii ortodoxe, creștinătatea este viețuire, nu o învățătură. Catehezele și mărturisirile de credință au fost numite „scorneli” de către papistași, mai mult smintitoare decât ziditoare. Singurele documente vrednice de crezare pe care se bizuie credința ortodoxă sunt *Biblia*, textele Sfințelor Slujbe, lucrările Sfinților Părinți, precum și hotărârile celor Șapte Sinoade Ecumenice – mărturie deplină, o dată pentru totdeauna.

De aceea, prezentarea credinței și a ființei Bisericii Ortodoxe de Răsărit nu poate fi decât una relativă. De la început, un asemenea lucru ar trebui să fie înțeles ca o

formulare scrisă a concepției unei anume persoane, cu referire la anumite linii directoare din credința ortodoxă, și ca urmare, limitată. Ca întreg, Ortodoxia rămâne cu neputință de a fi definită sau descrisă, acest fapt fiind una dintre inevitabilele caracteristici de bază ale sale. Nădăjduiesc ca cititorul să aibă neîncetat în minte acest lucru.

SCRIPTURA

„La început a făcut Domnul cerul și pământul” /Facerea 1, 1/: o unitate încheată, o sinteză: duh și materie. Cerul fiind îngerii, întreg tărâmul îngeresc, și constituie Biserica nevăzută, cerească și duhovnicească.

Biserica pământească nu poate fi concepută fără de cea cerească, iar cea cerească fără de cea pământească. Biserica cerească este modelul primar al celei pământești: îngerii sunt frații noștri. Ei nu ne sunt vrăjmași, ci sunt de partea noastră; împreună cu ei cântăm noi cântarea nesfârșită a laudei – *Sfânt, sfânt, sfânt...* – și împreună cu ei sărbătorim noi dumnezeiasca Liturghie. Pentru că hrana îngerilor este pâinea cea cerească: contemplația lui Dumnezeu.

Biserica a venit pe pământ odată cu Adam. Din preaplinul iubirii, și din *libera Sa* voire a făcut Domnul pe om după chipul Său, așadar cu libertatea voinii. De îndată ce omul, făptură nou-creată, a intrat de *bunăvoie* în corul îngerilor ca să cânte aceeași cântare, s-a întrupat și Biserica duhovnicească. Biserica a primit să fie parte văzută și parte nevăzută: duh și materie. Grădina Raiului este casa dintâi a Bisericii.

Căderea în păcat a fost o întinare. Omul s-a întors de la lumină, de la iubire, de la viață: de la Dumnezeu. Urmarea pentru el a fost așadar întunericul, păcatul, moartea. Sufletul lui s-a rănit, vrerea i s-a întinat. În locul domniei celor cerești, a prins putere peste el țărâna. A început să orbecăie pe un pământ blestemat.

Dar felul firii sale, după chipul Domnului, nu l-a părăsit de tot. S-a tot stricat, s-a tot dărâmat, dar a rămas ca o lege din adânc, o temelie din această fire. Și tot așa, vrerea omului, cu puțința de a desluși între bune și rele, a rămas. Și cu ea a rămas și cinstea omului.

Păcatul l-a îndepărtat pe om de Dumnezeu, dar nu și pe Dumnezeu de om. Legătura lui Dumnezeu cu omul nu s-a schimbat. El este Dragostea: este veșnic și neschimbător. Și în locul credinței și al dragostei pe care omul le-a pierdut, i-a dat nădejdea.

În nădejde a tot trăit omul până acum, nădejdea îl ține. De-a lungul întregului Legământ al vremilor Vechi, Dumnezeu îl sprijină, îl crește și îi arată drumul: îngerii sunt trimiși cu dinadinsul să coboare și înfăptuiesc astfel acea scară întru totul dreaptă de la pământ la cer. Ființa omenească slobodă s-a stricat, și pe aceasta o vrea Dumnezeu tămăduită iarăși din preaplinul iubirii.

De la El răsare Mântuitorul și lucrarea mântuitoare în semne, chipuri și profeții mereu noi: așa ne ține El să tragem nădejde. Arca lui Noe și scara lui Iacob, povestea vieții lui Iosif, stâlpul cel de nor și șarpele de aramă, poarta templului lui Iezechiel, cei trei tineri în cuptor și

multe altele, toate caută fără de preget la lucrarea mântuitoare de la capăt. Legământul Vechi îl cuprinde pe cel Nou pe de-a-ntregul; la împlinirea timpului se ajunge la miezul lucrurilor. Dumnezeu și omul se vor uni din nou, cerul și pământul vor fi iarăși una: duh și trup: cele două firi ale lui Hristos într-un singur ipostas. „Și Cuvântul trup S-a făcut...” /Ioan 1, 14/ Dumnezeu adevărat și om adevărat, Hristos a înmănat oamenilor voia lui Dumnezeu. I-a dat chip văzut. Am văzut slava Lui: în trupul Lui omenesc, în porumbelul care s-a pogorât peste El, în lumina de pe Muntele Taborului, în pâinea și vinul luate și văzute cu ochii... Nu doar că a știut și a cunoscut cele lumești, pe cele văzute, ci le-a și sfințit. Cu învierea trupului Său a stricat hotarul dintre viață și moarte; cu înălțarea trupului Său la Cer a unit El în chip văzut Cerul și pământul.

Dar chiar dacă ne-am lipsit de prezența Sa pe pământ, totuși El nu ne-a părăsit nici ca duh și nici ca trup. În chip de limbi de foc cu totul văzute, a împărțit El Duhul cel chezășuit, asupra Apostolilor. Nu precum unor fețe despărțite, ci în îngemănare de dragoste și bunăvoință, ca adunare la rugăciune, (Ecclesia, Biserica) au luat aceștia dovada văzută a venirii Mângâietorului. A fost întâmplare o singură dată petrecută și care nu se mai repetă. Și de atunci trăiește și lucrează Duhul Adevărului, și prin Duhul, Tatăl și Fiul, în Biserică și prin Biserică. În Biserica de pe pământ Își săvârșește Hristos viața pământescă: Biserica este trupul Său.

Prin punerea mâinilor au dat Apostolii mai departe acea stare deosebită pe care au primit-o de la Duhul; dar totodată au primit sarcina de a propovădui *Evangelia*, și chiar și pe aceasta au dat-o mai departe. La început, au purces la aceasta prin viu grai. Dar mai apoi, tradiția grăită a luat chipul cărții: evanghelii, epistolii și descoperiri s-au înscris în cărți. Multă vreme cele povestite și cele scrise au mers mână-n mână. Apoi s-a îndepărtat tot ce nu se potrivea cu conștiința Bisericii. Și în fine, după trei sute de ani, Biserica păzită de chiar Duhul, a alcătuit *Sfânta Scriptură*: după canon. Fără de canon nu avem *Biblie*, fără de Biserică nu avem canon; un adevăr repetat!

La urma urmei, nu am avea nevoie musai de *Scriptură*. Dar întrucât avem un trup, înseamnă că avem nevoie de ea. *Biblia*, în întregime, este rodul lucrării trupului cu duhul împreună, al lui Dumnezeu cu oamenii, este o lucrare a Bisericii: o expresie văzută a cuprinsului ei. În *Scriptură* Biserica găsește tocmai adevărurile care îi dau viață, și pe care le înțelege ca pe cea mai mare comoară a sa. *Biblia* este cu alte cuvinte ivită din chiar inima noastră, pentru că noi alcătuim Biserica. Purtăm în noi și păcatul strămoșesc și rătăcirea prin pustie și izbăvirea.

Pentru creștinătatea ortodoxă, *Biblia* este izvorul cel sfânt, nemuritor și de neînlocuit al Adevărului: Adevărul cel dezvăluit de Dumnezeu și pus în literă. De la prima până la ultima pagină este vorba despre Adevăr și Viață: despre Hristos. Așadar, nu despre adevărul geologic, istoric sau științific, ci despre Adevărul Duhului cel atotcuprin-

zător: Adevărul Domnului și al nostru, „tainele mântuirii.” Acesta ne-a fost dat „spre învățătură.” /Romani 15, 4/

Hristos nu a lăsat nici fotocopii, nici stenograme, ci mai mult decât atât, o Biserică vie, trăitoare. Biserica l-a păstrat cuvântul, dar – în afară de câteva expresii – nu în graiul pe care El Însuși l-a vorbit, ci în tălmăcire, adică luând alt chip. Și tabloul vieții Lui și faptele Sale nu sunt predate nouă în proces-verbal amănunțit, ci la mână-a-doua și a treia, „așa cum ni le-au lăsat cei ce le-au văzut de la început.” /Luca 1, 2/ Așa se cade înțelepciunii, că litera omoară, dar duhul dă viață, zice Domnul.

Duhul nu e legat de nume, locuri sau de șirul anilor. El este viață. Și chiar *dacă* nu Moise ar fi scris cele dintâi cărți,¹ *dacă* epistolele lui Petru nu ar fi chiar de la acesta, și *Evangelia după Ioan* nu ar fi scrisă chiar de el, acestea sunt lucruri cu greutate mai mică. Scrierile acestea nu pierd din autoritate sau autenticitate din această cauză. „Sunt din Biserică, și pentru Biserică este de ajuns.” (Homiakov)

Orice ortodox citește *Biblia* cu de la sine voie, pe limba lui. Dar cu firească smerenie, el își dă seama că judecarea faptelor după a sa cugetare pătimasă nu îi e de bună îndrumare: de aceea este nevoie de o privire mult mai cuprinzătoare, de experiențe acumulate, și, mai mult de toate – de sfințenie: de curăția inimii, care te face să-L vezi pe Dumnezeu. Și acest lucru, muritorul de rând nu îndrăznește să creadă a-l avea. /cf. Fapte 8, 30-31/

¹ În Suedia primele cărți ale *Vechiului Legământ* sunt cunoscute încă din școală sub denumirea de *Cărțile lui Moise*.

Dacă, în calitate de individ, omul nu deține acest lucru, îl are totuși în calitate de membru al Bisericii, – un mădular din trupul Domnului Hristos. În această postură omul are parte de experiența de viață adunată a Bisericii, lumina ei deslușitoare, în integritate și curăție: de *Sfânta Tradiție*. În măsura în care omul o urmează, în gând și faptă, și el poate să devină vas al înțelepciunii ei.

Biblia nu este, cu alte cuvinte, singura sursă de adevăruri a Bisericii. Cuvântul viu este mai vechi decât cel scris și trăiește în continuare odată cu cele scrise. Înainte ca tot ceea ce a făcut și a spus Iisus să apuce să fie consemnat, cuvintele și faptele Sale nu s-au pierdut. Apostolii au dat îndrumările lor nu numai în scris, dar și prin viu grai /cf. 2 Tesaloniceni 2, 15/ iar Biserica a fost îndemnată să țină seama de aceste învățături. Și așa a și făcut. Aceasta este *Sfânta Tradiție*, care trăiește în continuare în Biserică, din neam în neam.

Scriptura și *Sfânta Tradiție* țin una de alta și se sprijină reciproc. *Tradiția* dă viață celor scrise, este plămânul său. Fără acesta, *Scriptura* ar fi moartă: un obiect de disecție anatomică. Cele două nu se pot rupe una de alta. Până la urmă, *Scriptura* este o tradiție scrisă iar *Sfânta Tradiție* este o scriere trăită. Iar *Scriptura*, *Tradiția* și *Fapta* nu sunt decât un întreg: Hristos Cel în veci viu.

Hristos este Adevărul, „același și ieri, și azi și în veci.” /Evrei 13, 8/ El este dat odată pentru totdeauna, de neșters. Dar noi Îl vedem doar o clipită, întunecat, „ca în ghi-citură.” Cu toate acestea, ni s-a dăruit nouă acest lucru, să

vedem tot mai limpede: Cel Ce nu ni S-a dezvăluit în prima evanghelie, S-a făcut deslușit în ultima dintre ele: abia aici auzim despre Cuvânt, abia aici, pentru prima dată, strigă Toma, cu toate necredințele sale topite: „Domnul meu și Dumnezeuul meu!” /Ioan 20, 28/

Așa a decurs. Adevărul s-a descoperit, fald cu fald, după cum singuri ne-am copt și l-am putut primi cu bună vrere. După cum apostolii și bătrânii (presbyteroi), *împreună cu întreaga adunare* s-au strâns în Ierusalim pentru ca, în adunarea iubirii, să se hotărască dacă trebuie să se taie împrejur, /cf. Fapte 15, 1-15/ tot așa s-au adunat în continuare, urmașii Apostolilor, episcopii asupra cărora s-au pus mâinile celor dintâi, presviterii, adică preoții, ca și întreaga suflare, pentru a hotărî împreună lucruri importante pentru viața Bisericii. A fost mereu vorba de a urma Adevărul instituit de Duhul. Faptul că acest lucru s-a întâmplat, în ciuda tuturor împotrivirilor, ține de aceea că Biserica nu a fost niciodată lăsată doar în seama celor lumești, a celor omenеști.

Firea omenească, după voința sa, joacă mereu câte o festă nouă în istoria Bisericii. Între acestea putem vedea: bucuria stăpânirii și a puterii, lăcomia și fanatismul. Dar, prin norul gros de fum, josniciei și sânge, răzbat totuși razele Adevărului: hotărârile Sinoadelor – cuprinsul întregii creștinătăți.

Sinoadele au preluat sarcina de a păstra și a stabili Tradiția scrisă și orală, au dat formă scrisă adevărilor care doar prin Biserica întreagă se pot concepe, prin aduna-

rea întru iubire a acesteia și nicidecum din partea unui membru singular al Bisericii. Astfel au apărut dogmele Sfintei Treimi și cea a celor două firi ale Domnului Hristos. Acestea nu se pot înțelege cu mintea omenească. Dar înțelegerea omenească nu are nici atâta putere și nici atâta însemnătate pentru a face un adevăr de credință dependent de ea.

Hotărârile celor Șapte Sinoade Ecumenice, recunoscute de către întreaga Biserică în catolicitatea (universalitatea) sa, pot fi considerate ca o continuare a *Sfintei Scripturi*. Acestea zidesc pe aceeași Tradiție trăită ca și *Evangheliile* sau *Epistolele* apostolilor și în același fel se sprijină pe temelia recunoașterii de către întreaga Biserică. Prin aceasta și-au însușit o calitate de veșnică și neștearsă îndreptățire: sunt canonice. Canonicitatea: un fel de forme șablon, formulate cu conștiinciozitate de conștiința Bisericii. Dar în niciun caz *legi*, în accepțiune juridică.

De aici face parte mai ales *Simbolul de credință niceo-constantinopolitan*. La Sinodul din Efes, din anul 431, acest Crez s-a decretat de neschimbat, și astfel rămas: neschimbat; singura formulare scrisă a credinței în Ortodoxie. Începând din secolul al VI-lea a răsunat neschimbat, zilnic, la fiecă Liturghie. El este și rămâne coloana vertebrală a credinței, pentru intruși, neabordabil, dar un adevăr subtil și de necontestat pentru credinciosul Bisericii sale.

Această mărturisire de credință și hotărârile celor Șapte Sinoade Ecumenice, în afară de *Scriptura* însăși, reprezintă stânca pe care stă credința Bisericii. Expresia scrisă

a acestora apare mai ales în slujbele religioase, a căror formă finală s-a desăvârșit în aceste veacuri creatoare, cât și în lucrările Sfinților Părinți. Tot ce s-a mai scris sub formă de cateheze sau mărturisiri de credință – ca de pildă cea a lui Petru Movilă, a lui Dositei, a mitropolitului Filaret, și altele ca acestea – nu sunt perene, nu au o importanță veșnică: au desigur o greutate, dar redau doar o formă scrisă a credincioșiei unui membru sau a unei comunități, la un moment dat. Aceasta se poate schimba, poate evolua: vorbește *despre* Adevăr, dar nu *este* Adevărul Însuși, cel descoperit de Dumnezeu în plinătatea Bisericii și acceptat conștient de aceasta.

Dogmele propriu-zise sunt puține: adică nimic mai mult decât Crezul niceo-constantinopolitan. În afara lor există mult teren liber, lăsat în afara dogmatizării, ca de pildă viața de apoi și rugăciunile pentru cei răposați, rugăciunile către Maica Domnului și către îngeri, tainele, împărtășania. Aceste lucruri nu sunt delimitate și încadrate fix într-o dogmă.

Până la Sinodul al VII-lea (Niceea, anul 787) s-a stabilit principiul *Sfântul Duh și noi, precum și întreaga adunare*: doar *toată* adunarea catolică (sobornicească) putea, în același duh, să hotărască asupra problemelor care vizează *întreaga* creștinătate. Era un principiu sfânt, emanat de unitatea iubirii creștine: o oază de lumină într-un spațiu plin de suferință, sângeros și întunecat.

Însă a avut loc o ruptură. O parte a creștinătății a introdus o adăugare la Crez (Filioque – *și de la Fiul*), ceea

ce exprimă gândul că Duhul nu purcede de la Tatăl *prin* Fiul /cf. Ioan 15, 26/, ci de la Tatăl *și* de la Fiul – ca și alte învățături și tipic bisericesc nou adăugate, *fără* ca mai întâi să se capete acordul întregii adunări. În loc de învoială obștească, a fost așezată o singură persoană, episcopul Romei – Papa – ca fiind singură hotărâtoare absolută în problemele de credință ale întregii Biserici. Cu aceasta s-a negat principiul apostolic al sobornicității. De îndată, prăpastia s-a mărit, până s-a ajuns la inevitabila despărțire a creștinătății universale între Răsăritul ortodox și Apusul papalității (în anul 1054), impregnată intens de ambele părți cu suferințe omenești și interese pur lumești.

Dar pentru că adunarea, care să cuprindă întreaga creștinătate, nu mai era cu putință, nu s-au mai putut lua nici hotărâri generale valabile. Urmarea firească a fost că s-a sistat formularea dogmatică. Această formă de transcriere a *Sfintei Tradiții* a fost împlinită: după sfătuirea lui Dumnezeu, în sarcina Bisericii a rămas doar veghea asupra acestora.

Biserica ortodoxă Răsăriteană nu recunoaște vreo adăugire sau schimbare (târguială) în ceea ce privește cuprinsul și formularea finală a adevărilor de credință: Adevărul este unul, veșnic și de nedespărțit. Ca urmare, strădaniile Bisericii trebuie să se îndrepte spre păstrarea cu sfințenie a Adevărului creștinesc și predarea nealterată a acestuia. Lui trebuie să i se apere curăția și să fie păstrat nepătat de alte amestecuri cu găselnițe omenești, de „înțelepciunea” lumească și de tot ce vine de la duhu-

rile rele. /cf. Iacob 3, 15/ Orice încercare – de a-l îndrepta după comoditate, după cerințele timpului, sau de a-l înțina, îndepărta, sau de a descoperi noi „adevăruri” și de a le acorda sfințenie dogmatică, fără consultarea întregii creștinătăți – nu poate fi socotită, din punct de vedere ortodox, decât drept mândrie nebună, batjocură și hulire a Duhului Sfânt. În această privință, Biserica ortodoxă este, în mod deliberat, conservatoare fără drept de apel.

Faptul că nu se șterge, nu se mută, și nu se clinteste nimic din „hotarul pe care l-au așezat strămoșii” /Deuteronom 19, 14/ este în sine o caracteristică specială a Ortodoxiei: constituie baza ordinii canonice și administrative. Și nicio ispită lumească, nici vreo așa – zisă benevolență, sau propunere de reformă, nu pot să determine creștinătatea ortodoxă să renunțe la chemarea sa, pe care o poartă deja în nume: să păstreze și să vegheze asupra *dreptei credințe* și a *dreptei slăviri* – în grecește: *orto doxia*. Simțul păstrător a fost dintotdeauna viu.

Prin „dreaptă,” nu se are în vedere o noțiune relativă – singura dreaptă dintre mai multe posibilități. Biserica este și rămâne una și nedespărțită:² una sfântă, catolică (sobornicească) și apostolească. Celelalte organizații religioase și indivizi, având mărturisiri de credință alcătuite cu de la sine putere, se află în afara acesteia, „iar pe

² În original *odelbar*: nedespărțibilă, indestructibilă, ceea ce redă mult mai exact *acest* atribut al Bisericii. În consecință Biserica nu se poate rupe, sparge, împărți, (cămășă lui Hristos sfâșiată și alte asemenea), așa cum greșit, după părerea noastră, se mai afirmă și se înțelege în duh *ecumenist*, evenimentul de la 1054.

cei din afară îi va judeca Dumnezeu.” /1 Corinteni 5, 13/
Și, îndeobște, potrivit Ortodoxiei, zidul omenesc nu duce
la cer. Omul este limitat, dar acolo sus este nesfârșirea: li-
bertatea iubirii, vie și veșnic lucrătoare.

CUPRINS

5	Cuvânt înainte
9	Notă asupra ediției
11	Credința și trăirea ortodoxiei
13	Introducere
15	Scriptura
27	Biserica
35	Calea mântuirii
41	Cultul
54	Tainele
65	Împărăția
71	Rugăciunea ultimilor părinți de la Optina
73	Calea asceților
147	Adaos
153	Catalog
155	Cuvântul traducătorului